

דְּרָשׁוֹת

בס"ד

פרשת ויצא, תשע"ז, מספר 1198

פגישת יעקב ורחל – אהבה מקלקלת את השורה

משה וילינגר

כלפי הרועים, כאשר נפגש יעקב עם רחל, התורה מתארת התנהגות מפתיעה וחריגה מצדו (שם י-יא):

וַיְהִי כִּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רַחֵל בַּת לֵבָן אַחֵי אָמֹן וַיִּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל אֶת הָאָבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשֶׁק אֶת צֵאן לֵבָן אַחֵי אָמֹן. וַיִּשֶׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיִּשָּׂא אֶת קִלּוֹ וַיִּבְדֵּךְ. וַיִּגַּד יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אַחֵי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן רַבְקָה הוּא וַתִּרְצֵן וַתִּגַּד לְאֲבִיהָ.

בניגוד למצופה, יעקב אינו עורך היכרות עם רחל, קרובת משפחתו, ואינו דורש בשלומה. הדבר הראשון שהוא עושה הוא להסיר את האבן הכבדה מעל הבאר בכוחות עצמו. למקרא דברי הרועים בפסוקים הקודמים, ברור שמדובר היה במעשה פזיז, שעלול היה לגרום לפגיעה פיסית² או אולי אף להשפלה חברתית של יעקב. שכן, מדובר היה ב"אָבֶן גְּדֹלָה" (שם:ב), ולשם גלילתה המתינו הרועים שייאספו במקום רועים נוספים (שם:ח). על אף הסיכונים האפשריים, יעקב מנסה להסיר את האבן, בלי להקדים מילה, ואף מבלי להמתין לבקשת עזרה מצדה, למרות שבוודאי הייתה זקוקה למי הבאר.

ב. וַיִּשֶׁק אֶת צֵאן – לאחר שיעקב גולל את האבן, מן הראוי היה שיציג את עצמו בפני רחל, אולם הוא לא עשה זאת. באופן מפתיע פנה יעקב, אף בניגוד לדרכי ההתנהגות המקובלות, והחל להשקות

במאמרי זה אבקש להתחקות אחר התנהגותו של יעקב, במפגש הראשון שלו על שפת הבאר, עם מי שתהפוך להיות אשתו ואהובת נפשו, רחל. בחינה כדקדקנית של התנהגות יעקב מעלה כי הוא משנה מדרכי העולם, כנראה משום ש"האהבה מקלקלת את השורה". להלן נעמוד על התנהגותו של יעקב בפגישתם זו. א. וַיִּגַּל אֶת-הָאָבֶן – קודם לפגישת יעקב ורחל פוגש יעקב את הרועים. פגישה זו היא פגישה רגילה ואין בהתנהגותו של יעקב מאפיינים יוצאי דופן כלשהם. כך, לדוגמה, כאשר יעקב רואה את הרועים הוא פונה אליהם ביישוב הדעת וכמקובל. תחילה הוא פותח בלשון נימוסין וכבוד: "אַחֵי", ולאחר מכן הוא שואל את הרועים למוצאם, כנראה כדי לדעת אם הם מתגוררים בסביבה, ואולי מכירים את משפחתו. כאשר תשובתם היא: "מחרן", הוא שואל אותם על לבן בן נחור, ודורש בשלומו. יעקב נזהר ואינו מסגיר את קרבתו המשפחתית ללבן, שמא הרועים אינם מיודדים עמו, אלא מנסה באופן מחושב ושקול לדלות מהם מידע (בר' כט:ד-ו).¹

ברם, רגעים ספורים לאחר מכן ובניגוד להתנהגותו השקולה והמחושבת

* עו"ד משה וילינגר עובד בפרקליטות המדינה, בעל תואר ראשון ושני במשפטים באוניברסיטת בר-אילן.

המאמר מוקדש לע"נ סבי וסבתי ר' יעקב יואל ב"ר אפרים ז"ל ורחל (אגי) ב"ר שמואל ז"ל.

¹ פרופ' נחמה ליבוביץ היטיבה להציג את האירוע; בעוד ששאלותיו של יעקב ארוכות וענייניות, הרועים משיבים לו באופן לקוני וחמקמק, שכן הם אינם מכירים אותו כלל (גיליונות לעיון בפרשת השבוע, ה'תשט"ו, פרשת ויצא, פרק כ"ט). וראו גם מסכתות קטנות, מסכת אבות דרבי נתן נוסחה ב פרק מ.

² יש להעיר, כי כפי שעולה מהפסוקים, היה יעקב מורגל בהרמת אבנים. כך למשל, יעקב לקח את האבן שהייתה מראשותיו כמצבה (בר' כח:יח), וכאשר נפרד יעקב מלבן הוא מרים אבן שתשמש למצבה (שם לא:מה). ייתכן שזה מה שהביא את רבי יוחנן לקבוע שהדבר היה קל בעיניו: "אמ' ר' יוחנן כזה שהוא מעביר את הפקק מעל גבי הצלוחית" (בראשית רבה (תיאודור-אלבק) כ"ו פרשת ויחי פרשה צו).

מדוע בכה יעקב, והשיבו מספר תשובות: בכי על שלא יזכה להיקבר עמה, בכי שמטרתו לתקן את הפריצות שבנשיקה, בכי על שלא התחתן אתה בנעוריו או בכי על כך שהגיע חסר כל אמצעים.⁷ הזוהר היה ער להתנהגותו התמוהה של יעקב, והסביר שמקורו של הבכי בהתרגשות עזה: "אמאי קא בכה? אלא באתדבקותא דרוחא בה לא יכיל לבא למסבל, ובכה" (ח"ב: קכד, ב).⁸ גם רד"ק הסביר כי מדובר ב"בכיה של שמחה ומרוב אהבה המית הלב" (רד"ק, בר' כט:יא).

ה. וַיִּגְדַּע יַעֲקֹב לְרַחֵל פִּי אָחִי אֲבִיהָ... וַתִּרְצַץ וַתִּגְדַּע לְאֲבִיהָ – רק לאחר שסיים יעקב לבכות, פנה אל רחל במילים, והציג את עצמו ואת קרבתם המשפחתית. בדומה להתנהגותו יוצאת הדופן של יעקב והחיפזון שאחז בו, רחל מתנהגת גם היא באופן מעט תמוה וחפוז. הפסוקים מתארים כי מיד לאחר שיעקב מבשר לרחל על קרבתם המשפחתית, רחל אינה נותרת לעמוד לצד יעקב ולשוחח עמו, אלא נראה שהיא בורחת; רצה ומספרת את קורותיה לאביה. רבי אברהם בן יעקב סבע, רב ומקובל בן המאה ה-15, שגדל בספרד ולאחר גירוש ספרד עבר לאיטליה, הסביר בספרו צרור המור (בראשית, פרשת ויצא) את התנהגותה של רחל בזה הלשון: "במהירות גדול מרוב חשקה".

הסבר אפשרי להתנהגותו החרגה של יעקב הוא התרגשותו מהמעמד כולו. על שפת הבאר, נפגש הוא לפתע, כמעט בהפתעה, עם רחל, קרובת משפחתו. מקום המפגש אידיאלי מבחינתו, בדומה לאמו שנפגשה ליד הבאר עם עבד אברהם.⁹ נוסף גם, כי יעקב פוגש את רחל לאחר שנאלץ לברוח מבית אביו ואמו בבאר שבע, ולנדוד בגפו דרך רחוקה עד הגעתו לחרן. ההתרגשות של יעקב כפולה ומכופלת. היא נובעת גם מאהבתו

את הצאן שהביאה רחל.³ הכתוב ער להתנהגותו הלא שגרתית והלא ברורה של יעקב, ולכן הוא מציין לקורא כי מדובר בצאן של "לְבָן אָחִי אִמִּי". שכן אחרת לא ברור מדוע טרח יעקב ועמל בהשקיית הצאן.

ג. וַיִּשֶׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל – בדומה להשקיית הצאן, שנעשתה באופן חריג ושלא כמנהג העולם, מיד לאחר שסיים יעקב את מלאכתו הוא פנה לרחל ונשק לה. החריונות של המעשה ניכרת ומורגשת במיוחד, שכן גם בשלב זה יעקב עוד לא הזדהה בפני רחל. הפסוקים מבקשים לקשר בין מעשה השקיית הצאן לנשיקה שמעניק יעקב ולרחל, ומשתמשים במילה בעלת כתיב זהה: "וישק". בכך, למעשה, הם רומזים לקורא כי מדובר במעשה תמוה שמוביל למעשה בלתי שגרתית. זאת בשונה מהנשיקה של לבן, שניתנה ליעקב רק לאחר ששמע כי מדובר ביעקב בן אחותו (שם, יג).

הפרשנים התחבטו בשאלה באיזה אופן נשק יעקב לרחל (האם על היד, הכתף, הצוואר, המצח או שמא נשק לה בפיה).⁴ כמו כן, מדוע נשק לה. יש שהסבירו כי הטעם לכך בהתחברות עמוקה שהייתה ביניהם.⁵ אחרים הסבירו שמדובר בנשיקת קרובים ולא נשיקת אוהבים.⁶ בין כך ובין כך, מדובר כאן בהתנהגות חריגה ולא שגרתית.

ד. וַיִּשָּׂא אֶת קְלוֹ וַיִּבֶן – מיד לאחר שנשק יעקב לרחל, הוא התחיל לבכות בקול. נקל לדמיון את הבעת פניה של רחל למראה אותו "זר" שגולל בכוחות עצמו את האבן הכבדה, שזה עתה סיים להשקות את צאנה, העניק לה נשיקה ועתה החל לבכות. חז"ל התחבטו בשאלה

³ מעניין שגם רבקה חרגה מהנורמות המקובלות; לאחר השקיית העבד, שהיה מבחינתה אדם זר, הוסיפה וקבעה, מבלי שנדרשה לכך: "וַתֹּאמֶר גַּם לְגַמְלִיךָ אֲשָׁאֵב עַד אִם כָּלוּ לְשֵׁתֶיךָ" (בר' כד:ט). אפשר לראות כאן מוטיב של "מעשה אבות סימן לבנים".

⁴ דיון בעניין זה עורך הרב יעקב צבי מְקֻלְנְבוֹרֵג (1785 – 1865) בעל החיבור **הכתב והקבלה** (פרשת ויצא, כט: יא). במסגרת זו הסביר כי: "סבת הנשיקה היא לרוב אהבה וחשק הנוער בלב להתחבר יחד עד ששפתותיו משיקות איש אל אחיה".

⁵ ראו: **הכתב והקבלה** בראשית פרשת ויצא פרק כט, יא.

⁶ **בראשית רבה** (וילנא) פרשת ויצא פרשה ע, יב.

⁷ שם.

⁸ יוסף בן מתתיהו (**קדמוניות** ספר א') כתב: "מתוך אהבה לאביה, פרצה בדמעות וחיבקה את יעקב, והתרפקה עליו, ואמרה שיגרום בבואו נחת רוח נכונה וגדולה מאוד לאביה ולכל בני הבית". נראה שיוסף בן מתתיהו מפרש, שלא רק יעקב בכה והתרגש מהמפגש עם רחל, אלא הייתה כאן התרגשות ובכיה הדדית.

⁹ רבי יצחק **אברבנאל** מסביר בפירושו על אתר, כי יעקב עשה סימן טוב לנישואיו שנפגש עם רחל ליד הבאר, כמעין מה שעשה עבד אברהם ורבקה (ה: טו-יח).

שאני יושב שם. ואז השיב לו הצפור: שלמה איה פה חכמתך איה חכמך. הלא ידעת אם לא שמעת כי דרך החשוקים לדבר גוזמות גדולות ונפלאות לפני החשוקה. בענין שתהיה אוהבת אותו. וכן אני הייתי מדבר עם חשוקתי גוזמות גדולות למצוא חן בעיניה. ולכן אמר בכאן ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אהובתו וחשוקתו. הכניס עצמו בסכנה עצומה ובגדולות ונוראות. ויגש יעקב ויגל את האבן בענין שיהיה בעיניה כמוצאת שלום. וכן אביה יחפוץ לתתה לו ברצון שלם. כמו שאמר מיד ותרץ ותגד לאביה במהירות גדול מרוב חשקה. וכן אביה דבק נפשו בו כשספרה לו רחל מה שעשה יעקב.

כך מסביר רבי אברהם בן יעקב סבע גם הוא את התנהגותו המוזרה ואף המסוכנת של יעקב, אשר כל כולה נבעה מתוך התרגשותו ומתוך אהבתו לרחל, בבחינת "אהבה מקלקלת את השורה".¹³

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
ומופיע גם באתר המידע
של אוניברסיטת בר-אילן
בכתובת:

<http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>
כתובת דוא"ל של הדף:
dafshv@mail.biu.ac.il

הדף השבועי - אוניברסיטת בר-אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' יוסף עופר
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

¹³ חז"ל דרשו משפט זה על אברהם שהשכים בבוקר וחבש את חמורו בעצמו (בראשית רבה (וילנא) פרשה נה, ח). התרגשותו מהצו על עקדת בנו הביאה אותו לחרוג מדרכו, להשכים קום ולא להיעזר בעבדיו, אלא להתכונן למסע בכוחות עצמו, וזאת בדומה ליעקב בפרשתנו.

לרחל, בשעה שהוא מבין כי הוא פוגש את אשתו לעתיד, כציווי אשר צווה על ידי רבקה אמו: "וְיָקַח לָךְ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לְבֵן אָחִי אֶמְדָּ" (בר' כח:ב). יעקב מתרגש לראות גם שרחל עוסקת ברעיית צאן אביה, בדומה לעיסוקו של יעקב בבית יצחק אביו.¹⁰ בוודאי שמח גם לראות שכלתו העתידית "יָפֶת תֶּאֱרָ וְיָפֶת מִרְאֶה" (שם כט:ז).¹¹ כל אלה גורמים ליעקב התרגשות עזה, ומביאים אותו להתנהג באופן שונה מהמקובל.¹² אפשר להוסיף ולומר, שהתרגשותו של יעקב ממשיכה ומלווה אותו גם בבית לבן; הוא מוכן לעבוד עבור רחל שבע שנים, והן נראות בעיניו "כְּיָמִים אֶחָדִים" (שם כ).

נסיים בפירושו היפה של בעל צרור המור (בר', ויצא):

ואולי רמז ויהי כאשר ראה יעקב את רחל. כי בראותו אותה חשקה נפשו בה. וידוע כי החושקים ואוהבים אשר אומרים שיעשו גבורות ונפלאות עד אין מספר. וכ"ש אם החשוקה היא לפני החושק והאוהב. שיכניס עצמו בסכנה לעשות מה שאין בחוקו לעשות. וכמו שהביאו משל משלמה המלך שהיה יושב על מגדל ציון. ושלמה היה מכיר בצפצופי עופות. ושמע שני צפרים קטנים מצפצפים ואומרת האחת לחבירתה. תרצי שאהרוס בנין זה המגדל שעומד שלמה עליו ברגליו. ואז כששמע שלמה כך תמה ואמר איך אפשר זה. וצוה לפרוש מצודות ללכדו ולכדוהו. והביאוהו למלך, ואמר לו המלך איך יתוש נואש רצון כנפים כמוך תרצה להרוס המגדל החזק

¹⁰ הרשב"ם מסביר את הפסוק "וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם, יָשֵׁב אֱהָלִים" (בר' כה:כז): "יושב אהלים – רועה צאן אביו. כמו שפירשתי אצל יושב אהל ומקנה". גם בבית לבן המשיך יעקב בעיסוקו, ברעיית הצאן.

¹¹ הרש"ר הירש בביאורו על אתר מדגיש, כי התנהגותו החריגה של יעקב לא הייתה "כמעשה אבירות לנערה יפה", אלא מדובר היה בהתרגשות אמתית וטהורה, שלא היה בה מניע מיני וחומרי.

¹² ניתן להציע, כי בדומה ליעקב שהתרגש בעת שראה לראשונה את רחל על שפת הבאר, כך התרגשה רבקה אמו בעת שראתה לראשונה את יצחק: "וַתִּפְּלַ מֵעַל הַגְּמַל" (בר' כד:סה). בהמשך היא מתכסה בצעיף אולי בשל מבוכתה (שם:סה), וגם זה בבחינת "מעשה אבות סימן לבנים".